

РЕЦЕНЗИЯ

от професор доктор Павел Борисов Пенев,
Институт за космически изследвания и технологии – БАН,
Научна специалност – „Военни науки“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност „Икономика и управление“ (Икономика на отбраната и сигурността) в УНСС

Основание за представяне на реценцията: участие в състава на научно жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 3371/03.12.2021 г. на Заместник ректора на УНСС по научноизследователската дейност и международното сътрудничество

Автор на дисертационния труд: Христо Кирилов Станев

Тема на дисертационния труд: „Развитие на системата за управление на държавното въздухоплаване в Република България“

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма „Икономика и управление“ към катедра „Национална и регионална сигурност“ на факултет „Икономика на инфраструктурата“ съгласно Заповед № 1140/09.05.2017 г. на Ректора на УНСС и Заповед № 704/12.02.2021 г. на Заместник-ректора по НИД на УНСС. Магистър Христо Кирилов Станев е зачислен в задочна докторантура на обучение, субсидирано от държавата, със срок 4 години, считано от 28.03.2017 г. до 28.03.2021 г., като от 28.03.2021 г. срока на докторантурата му е удължен с една година (Заповед № 704/12.02.2021 г. на Заместник-ректора по НИД на УНСС).

Христо Кирилов Станев е роден на 19.10.1968 г. в гр. София. През 1993 г. завършва ВВВУ „Георги Бенковски“ – гр. Долна Митрополия по специалността „Летец-пилот“. През 1995 г. придобива специализация по мениджмънт и маркетинг в ТУ – гр. София, а през 2000 г. завършва

магистратура по икономика на сигурността и отбраната в УНСС – гр. София. През 2006 г. завършва във ВА „Г. С. Раковски“ магистратура по военно дело, а през 2015 г. – Стратегически курс във факултет „Национална сигурност и отбрана“ на същата академия.

След завършване на ВВВУ „Георги Бенковски“ около 10 години служи в Българските ВВС като летец-пилот на вертолет Ми-17 и самолет Л-410. В периода 2003 – 2008 г. работи в системата на военно ръководство на въздушното движение (ВРВД), а след това до 2013 г. в различни структури на щаба на ВВС. От месец януари 2013 г. отново е в системата на ВРВД, като от месец ноември 2017 г. до сега е началник на сектор „Военно ръководство на въздушното движение“ в Командването на ВВС.

В различни периоди от време Христо Станев е повишавал квалификацията си в курсове в Института по аеронавигационно обслужване – гр. Люксембург, Кралство Люксембург.

Ползва в работата си английски и руски език.

В своето служебно развитие не е заемал академични длъжности, но е водил занятия в курсове по обслужване на въздушното движение във ВА „Г. С. Раковски“ и по управление при кризи във ВТУ „Тодор Каблешков“.

Индивидуалният план на докторанта е изпълнен в удължен срок още през 2021 г.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертацията, разработена от маг. Христо Станев, включва увод, три глави, заключение и библиография с общ обем 170 страници, както и две приложения.

Главите в труда са в логическа връзка и обусловеност помежду си.

Изводите са целесъобразни и целенасочени и произтичат от съдържанието на главите.

Актуалността на темата се определя от редица обстоятелства, най-важните от които са следните:

- гражданското и държавното въздухоплаване се осъществяват в обща среда, характеризираща се с един и същ обем въздушно пространство;

- въвеждането в действие на Концепцията за гъвкаво използване на въздушното пространство (КГИВП) предполага то да се разглежда в неговата цялост и единство при използването както на граждански, така и на държавни въздухоплавателни средства (ДВС), като Концепцията се прилага изцяло и еднакво от всички потребители на държавите-членки;
- в нашата страна не е ясно откроена, дефинирана и изследвана системата за управление на държавното въздухоплаване (СУДВ), която е отговорност на всяка суверенна държава, членка на ЕС;
- на съвременния етап нарастват асиметричните и хибридни заплахи, включително за гражданското въздухоплаване;
- стремителното развитие и въвеждане във военната и гражданската сфера на безпилотните авиационни системи и на техните основни динамични компоненти – безпилотните летателни апарати (БЛА), както и забавеното разработване и узаконяване на нормативната уредба за използване на БЛА в условията на Република България обуславят също така целесъобразността от развитие на СУДВ.

Както е известно, създаването и използването на БЛА стартира първоначално за нуждите на военното дело, а понастоящем в редица развити авиационни държави тези летателни средства широко се използват и в гражданския сектор и са вече част от ежедневието. В Република България понастоящем БЛА се използват от няколко министерства и ведомства (МО, МВР, МФ, ДАНС, ДАТО) и частни фирми, което налага актуализиране на държавната политика за развитие на въздухоплаването с ДВС. Друг проблем е интегрирането на БЛА във въздухоплаването с пилотируеми въздухоплавателни средства (ВС).

Целта на дисертационния труд е формулирана вярно и удачно.

За постигането на целта на разработката докторантът е дефинирал три основни задачи (декомпозирани на подзадачи), които се решават съответно в 1-ва, 2-ра и 3-та глави.

Обектът и предметът на изследването са формулирани коректно.

Авторът целенасочено е въвел шест допускания и ограничения на обхвата на своето изследване.

Работната теза на дисертационния труд е формулирана правилно и е насочена към осигуряване на високи нива на авиационна безопасност на територията на страната.

Авторът е използвал 141 литературни източника, от които 88 са на кирилица и 53 на латиница. Характерът и обхватът на тези източници (монографии, научни доклади, статии, закони и подзаконови нормативни актове, доктринални и концептуални документи, договори, регламенти, свързани с въздухоплаването и др.) свидетелства за високата осведоменост на докторанта по проблематиката, разгледана в дисертационния труд.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

При оценката на научните и научно-приложни резултати следва да се отбележи, че авторът е формулирал основните проблеми в развитието на държавното въздухоплаване в Република България и е разкрил ключовите фактори, определящи средата за функциониране на СУДВ в нашата страна.

Определен интерес представляват уточнените и детайлизирани от докторанта три форми на гражданско-военно сътрудничество (сътрудничество, взаимодействие, координация) за условията на нашата страна, имащи своето място в процеса на прилагане на КГИВП.

За да се открият разликите при организацията и осъществяването на дейностите в областта на държавното въздухоплаване на 41 държави с оглед критична им оценка, авторът удачно е формулирал и анализирал три групи показатели (регулаторни, оперативни и потребителски), които са извлечени от информацията на Европейската организация за безопасност на въздухоплаването – Евроконтрол чрез създадената организация за изготвяне на набор от годишни документи за местно внедряване (LSSIP).

Докторантът в графичен вид е извел и показал взаимовръзките между трите форми на гражданско-военно сътрудничество с трите групи показатели, извлечени от данните в отчетите чрез LSSIP в Европа.

Чрез трите групи показатели е извършен и представен сравнителен анализ на съществуващите СУДВ в Европа по регулаторна рамка и по отделни показатели, характеризиращи поддържаното ниво на гражданско-военно сътрудничество във въздухоплаването.

Авторът обосновава и предлага два възможни модела за развитие на СУДВ в условията на Република България.

В своето изследване докторантът използва съвременна методология – системния анализ, методите на анализ и синтез, логическия метод, както и адекватни подходи за обработка на масиви от статистически данни.

Формулираните в дисертационния труд три основни задачи и тяхното решение довеждат до постигане на целта на разработката.

Резултатите логично произтичат от направените изследвания в дисертационния труд.

Не ми е известно в българската наука да е разработена и защитена дисертация с подобна проблематика.

Темата на дисертационния труд съответства на основното съдържание на разработката.

Получените от автора научни и научно-приложни резултати обогатяват съществуващите знания в областта на въздухоплаването като цяло, по - конкретно на държавното въздухоплаване и са насочени към засилване на теоретичната база и практико-приложната насоченост при промяна на националната нормативна база и усъвършенстване в перспектива на гражданските и военните органи за обслужване на въздушното движение.

На основание изложеното считам, че изследваните и разработените в труда проблеми са актуални, значими и имат важно научно и научно – приложно значение за теорията и практиката на въздухоплаването.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси.

Основните научни и научно – приложни приноси в дисертационния труд се състоят в следното:

Научни приноси:

- предложена е дефиниция и е извършен анализ на понятието „държавно въздухоплаване“, като се уточнява, че държавни полети могат да се изпълняват и от граждански ВС, но използвани с нетърговска цел;

- разработени и формулирани са три групи показатели - регулаторни, оперативни и потребителски, които са извлечени от информация на

Евроконтрол чрез създадената организация за изготвяне на набор от годишни документи за местно внедряване (LSSIP).

Научно - приложни приноси:

- изследвани са ключовите фактори, оказващи влияние върху условията за развитие на съществуващата СУДВ в Република България;

- разкрити са взаимовръзките между трите форми на гражданско-военно сътрудничество и разработените от автора три групи показатели, извлечени от данните в LSSIPs;

- формулирани са препоръки за подобряване и развитие на съществуващата СУДВ в Република България с отчитане на трите групи показатели;

- обосновани са необходимостта от създаване в Република България на специализирана военна въздухоплавателна администрация и възможен модел за развитие на СУДВ в страната.

Безспорно е авторското участие на маг. Христо Станев в получаването на научните и научно – приложните приноси в дисертационния труд, които са негово лично дело.

Достоверността на материала в дисертацията се основава на съвременните методи за изследване, използвани от докторанта и от сравнителния анализ на прилагането на КГИВП в 41 страни от Европа. Може да се направи заключението, че достоверността на направените изследвания е висока.

Получените резултати са в съответствие с поуките от досегашната практика.

5. Оценка на публикациите в дисертацията

Докторантът е разработил самостоятелно четири публикации, свързани с дисертационния труд. По-конкретно, една от публикациите на тема „Съвременни предизвикателства при управление на въздушното пространство за нуждите на безпилотни въздухоплавателни средства“ е на международна научна конференция „Сила на знанията“, проведена в Гърция през 2016 г. (Impact Factor 2016 – 1,322). Другите две публикации са доклади на Годишните университетски научни конференции с международно участие на НВУ „Васил

Левски“ – гр. Велико Търново през 2015 и 2016 г. съответно на теми: „Състояние и перспективи за развитие на Единната система за гражданско-военно управление на въздушното пространство в Република България“ (сборник доклади-том 10) и „Съвременните предизвикателства пред българското държавно въздухоплаване“ (електронно издание CD). Четвъртата публикация на докторанта е на тема „Политика за управление на държавното въздухоплаване в Република България“ и е представена на XIII международна научна конференция на младите учени „Икономиката на България и Европейският съюз в глобалния свят“ през 2017 г. (Сборник доклади УНСС).

Публикациите съответстват и са пряко свързани с темата и съдържанието на дисертационния труд.

Нямам съвместни публикации с автора на дисертацията.

Не ми е известно публикациите по дисертацията да са цитирани от други автори.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът в обем 48 страници съответства на възприетите изисквания за разработването му.

В автореферата правилно са отразени основните положения и научните приноси на дисертационния труд.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

По дисертационния труд имам следните критични бележки:

- в глава втора при обосноваване на необходимостта от определяне на вертикалната граница на въздушния суверенитет (извод № 6) следва да се отчитат постановките на международното космическо право, съгласно които границата между въздушното и космическото пространство е на височина 100-110 km над територията на съответната държава;

- изводите по глави първа и втора са много на брой (съответно 11 и 10 броя), могат да се обобщят и редуцират, като отпаднат тези, които не произтичат от проведеното изследване и имат очевиден характер (например, изводи № 3 и 10 от глава първа).

Препоръката ми към докторанта е в бъдещата му работа да формулира особеностите на използването на БЛА, влизащи в обхвата на държавните

ВС, в рамките на СУДВ на Република България. Още повече авторът има публикации по тази проблематика още през 2016 г.

Посочените критични бележки и препоръка не омаловажават достойнствата на дисертационния труд на маг. Христо Станев, в който са изследвани и разработени значими проблеми на теорията и практиката на въздухоплаването и в частност на държавното въздухоплаване.

8. Заключение

Разработката е задълбочен завършен труд с научни и научно – приложни приноси и напълно отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за неговото прилагане към дисертация за придобиване на образователната и научна степен „доктор”.

Като имам предвид изложеното считам, че на дисертационния труд, разработен от маг. Христо Кирилов Станев, трябва да се даде положителна оценка.

Рецензент

Проф. д-р .....(П. Пенев)

10.01.2022 г.

София